

KSIĄDZ ANDRADE – CZŁOWIEK I KAPŁAN (1907-1980)

Antonio Jiménez Andrade

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Instytut Historii, Katedra Świata Hiszpańskiego,
Polityki i Relacji Międzynarodowych

The John Paul II Catholic University of Lublin
Institute of History, Department of the Spanish World,
Politics and International Relations

e-mail: antonio.jimenez-andrade@kul.pl

<https://orcid.org/0009-0003-0736-6603>

Streszczenie. Artykuł poświęcony jest postaci wenezuelskiego kapłana, który wywodząc się z bardzo skromnego środowiska w stanie Mérida, stał się punktem odniesienia walki i wiary dla wielu Wenezuelczyków. Rozpoczyna się od kontekstu historycznego XX-wiecznej Wenezueli, a następnie biografii ks. Andrade, w której przedstawione są najważniejsze dla niego wydarzenia, takie jak pobyt w Rzymie, otrzymanie święceń kapłańskich i powrót do Wenezueli. Tam prowadził intensywną pracę duszpasterską, zwłaszcza w diecezji Trujillo. Opracowanie koncentruje się na jego posłudze jako pontyfikalnego proboszcza w kościele pw. San Juan Bautista de Valera (1953-1962). W tym czasie wygłosił słynne przemówienie „Abajo cadenas”, potępiające reżim dyktatorskiego prezydenta Marcosa Péreza Jiménez, stając się symbolem duchowego i społecznego oporu. Ze względu na swoją krytyczną postawę został przez biskupa Trujillo niesprawiedliwie zawieszony dekretem *a divinis*, choć później go zrehabilitowano. Kapłan ten zawsze cieszył się szacunkiem i poparciem wiernych.

Artykuł opiera się na źródłach archiwalnych z Papieskiego Kolegium Pio i Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie, ówczesnej prasie regionalnej, badaniach historycznych dotyczących Wenezueli i dokumentach rodziny Andrade.

Słowa kluczowe: Juan de Dios Andrade, Wenezuela; reżim autorytarny; opór duchowy; dyktatura Marcosa Péreza Jiménez

Celem artykułu jest przywrócenie pamięci o ks. Juanie de Dios Andrade – wenezuelskim kapłanie, którego życie i posługa duszpasterska czynią go jedną

z najbardziej znaczących, choć wciąż mało znanych osób w historii Kościoła oraz życia społeczno-politycznym Wenezueli XX wieku. Działalność Andrade, skoncentrowana głównie w stanie Trujillo, nie ograniczała się jedynie do wymiaru kościelnego. Zaangażowanie tego kapłana wykraczało daleko poza mury świątyni, sięgając sfery obywatelskiego sprzeciwu wobec reżimu autorytarnego, zwłaszcza w czasach dyktatury wojskowej Marcosa Péreza Jiménez. W tym kontekście jego słynna *Rogativa de la Libertad* jawi się jako symboliczny akt odwagi – świadectwo głębokiego przywiązania do wartości demokratycznych oraz gotowości do poniesienia konsekwencji w imię wolności i sprawiedliwości.

Życie i świadectwo ks. Andrade pozwalają dostrzec cenne podobieństwo do postaci polskiego kapłana Jerzego Popiełuszki – symbolu katolickiego oporu wobec reżimu komunistycznego w Polsce lat osiemdziesiątych XX wieku. Choć obaj działali w odmiennych kontekstach geopolitycznych i kulturowych, łączyło ich wspólne powołanie profetyczne: obrona godności osoby ludzkiej oraz podstawowych praw człowieka w obliczu autorytarnych i represyjnych struktur władzy.

Na podstawie analizy dokumentów odnalezionych w Papieskim Kolegium Pio Latinoamericano, podejmujemy próbę rekonstrukcji życia ks. Andrade, a także jego znaczącej działalności jako jednego z najbardziej cenionych i ukończonych kapłanów stanu Trujillo.

KONTEKST HISTORYCZNY

Wenezuela XX wieku była areną głębokich przemian politycznych i gospodarczych, które w sposób zasadniczy wpłynęły na kształtowanie się jej struktury społecznej. Od momentu objęcia władzy przez Juana Vicente Gómeza w 1908 r. aż po upadek dyktatury Marcosa Péreza Jiménez¹ w 1958 r., kraj przechodził proces modernizacji napędzany dochodami z ropy naftowej. Towarzyszyły mu jednak poważne ograniczenia wolności obywatelskich i politycznych.

Tego obrazu nie sposób zrozumieć bez uwzględnienia kontekstu niestabilności odziedziczonej po XIX wieku, naznaczonego konfliktami wewnętrznymi, kaudylizmem oraz słabym ugruntowaniem instytucji po wojnach niepodległościowych. Utrwalenie się reżimu Gómeza oznaczało ustanowienie scentralizowanej

¹ Marcos Pérez Jiménez (1914-2001) – wojskowy i polityk, który sprawował władzę dyktatorską w Wenezueli w latach 1952-1958. Jego reżim opierał się na silnym autorytaryzmie, rozbudowanej machinie represji i cenzurze, mimo że prowadził politykę modernizacji kraju przy wsparciu dochodów z ropy naftowej.

władzy autorytarnej, wspieranej przez aparat wojskowy, oraz systematyczne mechanizmy represji².

W tym kontekście wenezuelski Kościół katolicki rozpoczął głęboką wewnętrzną reorganizację. Choć – w przeciwieństwie do sytuacji w niektórych innych dyktaturach hispanoamerykańskich – nie był bezpośrednio prześladowany, ograniczono jego wpływy polityczne i edukacyjne. Niemniej jednak Kościół umacniał swoją obecność poprzez działalność duszpasterską, edukacyjną i społeczną, pogłębiając tym samym swoje zakorzenienie w lokalnych wspólnotach³.

Po śmierci Gómeza rządy przejściowe, na czele z Eleazarem Lópezem Contrerasem⁴ i Isaiąs Mediną Angaritą⁵, wprowadziły reformy, które w sposób ostrożny otworzyły system polityczny. W tym okresie Kościół umocnił swoją pozycję jako mediator między państwem a społeczeństwem, rozszerzając swoją rolę jako czynnik spójności społecznej i rozwoju⁶.

Niemniej jednak ustanowienie dyktatury wojskowej Péreza Jiménez w 1952 r. oznaczało represyjny zwrot. Cenzura, prześladowania polityczne oraz systematyczne stosowanie kontroli społecznej za pośrednictwem aparatu bezpieczeństwa doprowadziły w kolejnych latach do stopniowej radykalizacji dyskursu kościelnego wobec reżimu⁷. W tym kontekście niektóre kręgi duchowieństwa przyjęły postawę krytyczną wobec władzy, podejmując aktywną rolę w obronie obywateli i wolności⁸.

BIOGRAFIA KS. ANDRADE

Kontekst, w którym przyszedł na świat ks. Juan de Dios Andrade, naznaczony był głęboką wiarą panującą w jego rodzinie. Urodził się w miejscowości Aricagua, w stanie Mérida, 2 listopada 1907 r., a chrzest przyjął niedługo później

² Á. LOMBARDI, *Venezuela Siglo XX*, „Revista de Artes y Humanidades UNICA” [Maracaibo] 11 (2010), nr 1, s. 223-248.

³ G. TARRE BRICEÑO, *Historia de la Iglesia en Venezuela*, Caracas 1997.

⁴ Eleazar López Contreras (1883-1973) – generał i polityk wenezuelski, prezydent Wenezueli w latach 1935-1941. Objął władzę po śmierci Juana Vicente Gómeza, dążąc do stopniowej liberalizacji reżimu i umiarkowanych reform.

⁵ Isaias Medina Angarita (1897-1953) – generał i polityk, prezydent Wenezueli w latach 1941-1945. Kontynuował umiarkowane reformy zapoczątkowane przez Lópeza Contrerasa, liberalizując system polityczny, legalizując partie polityczne i wspierając rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

⁶ Tamże.

⁷ E. PINO ITURRIETA, *Venezuela Metida en Cintura*, Caracas 2005.

⁸ C. IZZO, *La Iglesia venezolana y la educación en la Instrucción Pastoral de 1904*, w: *Memorias de las III Jornadas de Historia y Religión*, Caracas 2003.

– 16 stycznia 1908 r. – z rąk kapłana Rafaela Marii Uzcátegui⁹. Jego rodzice, Pedro Justo Andrade Barrios, pochodzący z Tabay (1872-1960), oraz Marii Inocencia Alborno, urodzona w Aricagui (1880-1987), stworzyli liczną rodzinę, w której wraz z Juanem de Dios wychowało się ośmioro rodzeństwa: czterech braci – Rodrigo, Pedro José, Ramón Rafael – oraz cztery siostry – Columbia, Olimpia, Edelmira i Oliva.

Ojciec Juana de Dios, Pedro Justo Andrade, był człowiekiem o wysokich walorach moralnych i wzorowym urzędnikiem publicznym, który w pracy nauczyciela odnalazł swoje prawdziwe powołanie. Już pod koniec XIX wieku rozpoczął nauczanie w szkołach prywatnych, a z biegiem lat wszedł w skład publicznego systemu oświaty. Jego działalność pedagogiczna została doceniona licznymi nominacjami urzędowymi, wśród których warto wymienić stanowisko dyrektora Narodowej Szkoły dla Chłopców nr 20 w Mucuchíes w 1910 r. Następnie pełnił funkcję nauczyciela w Federalnej Szkole nr 29 w Aricagui, gdzie pracował przez dwanaście lat, aż do roku 1924, kiedy to został przeniesiony do Federalnej Szkoły Podstawowej nr 31 w tej samej miejscowości¹⁰.

Z kolei María Inocencia Alborno była matką wzorową, oddaną prowadzeniu domu i wychowaniu dzieci. Jej wpływ na formację syna okazał się kluczowy dla rozwoju jego późniejszego powołania kapłańskiego. Już od najmłodszych lat Juan de Dios przejawiał zamiłowanie do nauczania wiary i literatury, idąc śladem swoich rodziców, których życie naznaczone było służbą społeczności i zaangażowaniem w edukację.

Dzieciństwo spędził w mieście Mérida, znanym jako „Ciudad de los Caballeros”¹¹, położonym w andyjskim regionie Wenezueli. To właśnie tam ukończył szkołę podstawową oraz rozpoczął formację religijną w seminarium duchownym, gdzie przez cztery lata uczęszczał na kurs niższego seminarium (*Menor*)¹². Następnie przeniósł się do Caracas, aby kontynuować studia w Międzydiecezjalnym Seminarium Duchownym w Caracas, podejmując formację w zakresie filozofii¹³.

⁹ Kopia aktu urodzenia i świadectwa chrztu ks. Andrade (dokument przesłany przez kronikarza Carlosa Arrieche Rodrígueza, kronikarza miasta Valera, 16 sierpnia 2023 r.).

¹⁰ Maszynopis odnaleziony w bibliotece rodzinnej i przesłany przez Alicję Andrade. Jest to biografia napisana przez ks. Andrade w 1960 r.

¹¹ Miasto Rycerzy.

¹² R. SOSA PÉREZ, *Rastros y Rostros de Aricagua*, Mérida 1963, s. 43.

¹³ Dokument odnaleziony w Archiwum Papieskiego Kolegium Latinoamerykańskiego 10 lutego 2023 r.: zestawienie ocen ks. Andrade z Seminario Interdiocesano w Caracas, podpisane przez rektora [nieczytelne]... dnia 14 lipca 1932 r.

Podczas pobytu w seminarium był wzorowym studentem. Jego wyniki w nauce odzwierciedlały wysoki poziom doskonałości w różnych dziedzinach. W łacinie i elokwencji uzyskał wyróżniającą ocenę, co świadczyło o jego biegłości w posługiwaniu się językiem. W dziedzinie filozofii wyróżniał się przez wszystkie trzy lata studiów¹⁴.

Jeśli chodzi o nauki ścisłe, ocenę wyróżniającą uzyskał z geometrii i historii naturalnej, natomiast z chemii osiągnął poziom uznany za dobry. W fizyce wyniki były znakomite, co potwierdziło jego biegłość w tym przedmiocie¹⁵.

W dziedzinie teologii również uzyskał oceny celujące w pierwszym roku teologii dogmatycznej, teologii moralnej, Pisma Świętego oraz patrologii, co świadczy o solidnym przygotowaniu doktrynalnym. W drugim roku teologii dogmatycznej ponownie osiągnął ocenę celującą¹⁶.

Jego wybitne osiągnięcia akademickie oraz głębokie zaangażowanie w doktrynę chrześcijańską umożliwiły mu kontynuację formacji w Rzymie. W 1932 r. wyruszył więc do Wiecznego Miasta, wstępując 28 września do Papieskiego Kolegium Pío Latinoamericano¹⁷. Specjalizację z teologii fundamentalnej rozpoczął na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim, gdzie przebywał przez siedem lat.

Proces święceń kapłańskich przebiegał w atmosferze intensywnego przygotowania oraz osobistych wyzwań. Zgodnie z dokumentami archiwalnymi Papieskiego Kolegium Pío Latinoamericano złożył on formalny wniosek o przyjęcie święceń 16 marca 1934 r., uzyskując aprobatę arcybiskupa Mérida, Acacia Chacóna¹⁸.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Papieskie kolegium założone w Rzymie w 1858 r. z inicjatywy papieża Piusa IX, przeznaczone dla formacji duchowieństwa z Hispanoameryki.

¹⁸ Acacio Chacón Guerra (1894-1980) – wenezuelski duchowny katolicki, arcybiskup Mérida w latach 1937-1972. Odegrał znaczącą rolę w życiu religijnym regionu Andów oraz w formacji duchowieństwa, wspierając między innymi kapłanów studiujących za granicą. Znany był z konserwatywnego podejścia do doktryny i silnego autorytetu w strukturze kościelnej Wenezueli.

1. Zdjęcie ks. Andrade z okresu jego pobytu w Rzymie

Został wyświęcony na diakona 1 września 1934 r., przyjmując zobowiązanie do życia kapłańskiego oraz śluby posłuszeństwa i celibatu. W październiku tego roku Andrade wyraził pragnienie otrzymania święceń kapłańskich w uroczystość Chrystusa Króla, uzyskując poparcie swoich przełożonych oraz hierarchii kościelnej¹⁹.

Dnia 28 października 1934 r. przyjął święcenia kapłańskie, czym przypieczętował swoje powołanie oraz zobowiązanie wobec Kościoła. W tym okresie zmagał się jednak z trudnościami natury emocjonalnej oraz chwilami głębokiej introspekcji, o czym świadczy korespondencja przesyłana przez rektora Papieskiego Kolegium Pío Latinoamericano do arcybiskupa Meridy. W listach tych wspomniano, że Andrade przechodził okres depresji, w związku z czym przebywał przez pewien czas w domu rekolekcyjnym w Montenero, w Livorno, w celu odzyskania równowagi duchowej i emocjonalnej²⁰.

Uniwersytet Gregoriański oraz Papieskie Kolegium Pío Latinoamericano stanowiły dwa fundamentalne filary jego formacji intelektualnej i duchowej. To ostatnie, założone w 1856 r. przez Monseñora José Ignacio Víctora Eyzaguirra oraz papieża Piusa IX, miało na celu kształcenie duchowieństwa z Iberoameryki w Wiecznym Mieście.

¹⁹ List ks. Andrade do arcybiskupa Meridy, Monseñora Acacia Chacona, Rzym, 1 IX 1934.

²⁰ List ks. Andrade do arcybiskupa Meridy, Monseñora Acacia Chacona, Montenero, 24 I 1935.

Ostatecznie powrócił do Wenezueli 5 lutego 1939 r.²¹, niedługo przed wybuchem II wojny światowej, z zamiarem wykorzystania zdobytej wiedzy oraz podjęcia posługi na rzecz swojej parafii.

W DIECEZJI TRUJILLO

Diecezja Trujillo, po łacinie *Dioecesis Truxillensis in Venetiola*, została erygowana 4 czerwca 1957 r. na mocy bulli papieskiej *In maximis officii*. Rok ten okazał się przełomowy dla stanu Trujillo, ponieważ to właśnie wtedy Stolica Apostolska kanonicznie ustanowiła diecezję, mianując jej pierwszym biskupem Antonia Ignacia Camargo²². Na początku ks. Andrade objął urząd wikariusza w Carache, a następnie w Valerze. Pod koniec lat pięćdziesiątych Valera posiadała już dwie parafie kościelne, których świątynie wzniesiono w imponujący sposób: San Juan Bautista (Świętego Jana Chrzciciela) oraz San Pedro Apóstol (Świętego Piotra Apostoła). Jednakże, wobec dynamicznego wzrostu liczby ludności miasta Valera, zwłaszcza katolickich wiernych, za cel postawiono sobie założenie nowego sanktuarium.

Choć ks. Juan de Dios nie pochodził z Valery, dzięki swojej wybitnej posłudze kapłańskiej oraz oddaniu nauczaniu Bożemu i miłości bliźniego, stał się jej duchowym synem. Diecezja Trujillo stała się miejscem, w którym po powrocie z Rzymu w 1939 r. zrealizował najważniejsze etapy swojej działalności duszpasterskiej. Z wielkim zapałem służył w parafiach La Unión, Sabana Libre, Isnotú oraz La Chiquinquirá de Trujillo. Następnie został mianowany proboszczem i wikariuszem w Carache, gdzie wybudował kościół pw. św. Jana Chrzciciela oraz dom parafialny. Jego wielka działalność religijna prowadzona w Valerze przyniosła bardzo pozytywne owoce i zyskała mu pełne poparcie mieszkańców Trujillo. Jak relacjonowała gazeta „El Tiempo” 28 października 1959 r.:

Otoczony miłością i szacunkiem całej miejscowości Trujillo, ks. Juan de Dios Andrade obchodzi dziś swój srebrny jubileusz kapłaństwa. Dwadzieścia pięć lat głosił słowem i przykładem naukę Tego, który został ukrzyżowany, by odkupić ludzkość. I to właśnie stanowi największą zasługę ks. Andrade. Nie wystarczy ogłaszać prawdy — trzeba być z nią konsekwentnym. Kościół, jako przewodnik duchowy milionów ludzi rozsiadanych po całym świecie, nie może ignorować historycznego rozwoju naszych czasów,

²¹ Księga przyjęć i opuszczeń studentów odnaleziona w Papieskim Kolegium Pío Latinoamericano 23 lutego 2023 r.

²² <https://diariodelosandes.com/la-diocesis-evangelizar-y-formar-con-valores-para-el-trujillo-necesario/> [dostęp: 25.02.2025].

ani pozostawać obojętnym wobec wstrząsów społecznych, które naznaczają tę epokę. Postępowanie odmienne byłoby zaprzeczeniem nauk Boskiego Mistrza. Ksiądz Andrade, podobnie jak Monseñor Arias – który odszedł w tak nieszczęsnych okolicznościach – Ojciec Carrillo oraz wielu innych szanowanych kapłanów wenezuelskich, byli wiernymi przedstawicielami tego odnowicielskiego ruchu w Kościele²³.

2. Ks. Andrade w stanie Trujillo, Wenezuela

PROBOSZCZ W PARAFII PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA (1953-1962)

Początki kościoła św. Jana Chrzciciela sięgają XIX wieku. Parafia została erygowana 15 lutego 1820 r. przez biskupa Meridy, Rafaela Lasso de la Vegę²⁴,

²³ Ilustracja z gazety „El Tiempo”, *Seminario Informativo Independiente*, 28 X 1959, s. 1.

²⁴ Rafael Lasso de la Vega (1784-1858) – hiszpański duchowny katolicki, biskup Méridy w Wenezueli w pierwszej połowie XIX wieku. Znany z działalności organizacyjnej i duszpasterskiej, w tym

który mianował pierwszym proboszczem ks. Manuela Fajardo²⁵. Dnia 17 września 1953 r. ks. Contreras przekazał parafię pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze ks. Juanowi de Dios Andrade. W tym samym roku ten kapłan otrzymał, na mocy bulli wydanej przez Piusa XII, tytuł proboszcza pontyfikalnego²⁶. Ten wybitny duchowny prowadził intensywną działalność duszpasterską w tej świątyni, nawet w obliczu burzliwych wydarzeń, jakie miały miejsce w Wenezueli w latach pięćdziesiątych. Do najbardziej znamiennych należy zaliczyć wydarzenia z 19 stycznia 1958 r., kiedy to ks. Andrade został wyznaczony do odczytania podczas niedzielnego nabożeństwa listu pasterskiego wydanego przez arcybiskupa Caracas, któremu towarzyszyło jego własne, poruszające wystąpienie zatytułowane *Abajo cadenas* („Precz z łańcuchami”). Odważne słowa kapłana, domagającego się sprawiedliwości, doprowadziły do gwałtownych protestów w Valerze.

Ponad trzystu wiernych, napiętych, gotowych na wszystko... przebieg procesji miał na celu błaganie Boga o zmiłowanie nad nieszczęściami dotykającymi narody; śpiewano większe litanie i odmawiano szereg modlitw błagalnych²⁷.

W krótkim czasie na miejsce protestu przybyła policja polityczna, aresztując kilku wiernych znajdujących się na placu. Ks. Juan de Dios został wezwany przez biskupa Camargo i objęty nakazem rezydencji, co oznaczało ograniczenie jego działalności duszpasterskiej do przestrzeni domowej²⁸. Jednakże istniała znaczna liczba biskupów z regionu, którzy z niezadowoleniem i zazdrością patrzyli na postać ks. Andrade, jego słynną *rogativa de la Libertad* oraz miłość, jaką darzyli go jego wierni. Rok 1962 był gorzki i niezwykle smutny dla ks. Andrade. Musiał stawić czoła oszczerstwom i groźbom ze strony biskupa Trujillo, Monseñora José Leóna Rojas Chaparro, który w sposób nagły i bez podania wyjaśnień zawiesił go dekretem *a divinis* i wyrzucił z parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze.

erygowania nowych parafii, między innymi parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze w 1820 r. Przyczynił się do umacniania struktur Kościoła w regionie andyjskim po burzliwym okresie wojen niepodległościowych.

²⁵ J. ANDRADE, *El templo San Juan Bautista de Valera*, Trujillo 1974.

²⁶ Dokument z biblioteki rodzinnej ks. Andrade, przesłany przez Alicję Andrade 5 kwietnia 2022 (bulla papieska).

²⁷ <https://diariodelosandes.com/el-grito-de-esperanza-del-padre-andrade/> [dostęp: 25.03.2025].

²⁸ Tamże.

KONFLIKT Z BISKUPEM JOSÉ CHAPARRO

W swojej refleksji duszpasterskiej ks. Andrade stanowczo stwierdził, że powołanie proboszcza oznacza zobowiązanie do pozostania we wspólnocie, do której został przydzielony. Koncepcja ta, będąca częścią tradycji doktrynalnej Kościoła, znajduje jasny wyraz w następujących słowach:

To była i będzie intencja Kościoła, wyrażona w sposób jednoznaczny we wszystkich jego soborach. Proboszcz jest ogniwem, które łączy wiernych z Kościołem. Kiedy to ogniwo zostaje brutalnie zerwane lub rozbite na kawałki, powstaje głęboka i bolesna rana, która może nigdy się nie zagoić. Dlatego Kościół potępia zmiany, a zwłaszcza zmiany bez uzasadnienia²⁹.

Stanowisko to nabiera szczególnego znaczenia w kontekście wydarzeń, które zakończyły się jego usunięciem z parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze, gdzie pełnił posługę przez osiem lat, ciesząc się poparciem wiernych. W swojej książce *Las injusticias del Obispo José León Rojas Chaparro* (Niesprawiedliwości biskupa Chaparro) kapłan denuncjuje, że stał się ofiarą bezpodstawnych oskarżeń, oszczerstw i gróźb ze strony ówczesnego biskupa Rojas Chaparro³⁰. Sam opisuje to jako nadużycie i arbitralne wykorzystanie władzy biskupiej³¹.

Ks. Andrade twierdził, że Rojas Chaparro zapomniał o swojej roli biskupa, zaczynając działać jak lider polityczny, co sprawiło, że jego obecność w Valerze stała się niepożądana. Rzeczywiście, należy przyznać, że zdecydowana mowa *Abajo cadenas* miała znaczący wpływ na tę gwałtowną decyzję. „[...] Nakazał mi w sposób brutalny i arbitralny przekazać parafię pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze, w której pełniłem posługę przez 8 lat, ciesząc się pełnym poparciem wiernych”³². Ponadto zaznaczył: „Zanim biskup zawiesi kapłana, powinien go wezwać, poradzić mu, przekonać swoją dobrocią, rozważyć, mądrością [...]. Nie wezwał mnie ani razu, nigdy mnie nie doradził, nie okazał najmniejszej uwagi, wysłał mi jedynie notatkę pełną gróźb, i to było wszystko, co zrobił jako Pasterz”³³.

²⁹ J. ANDRADE, *Las Injusticias del Obispo José León Rojas Chaparro*, Trujillo 1962.

³⁰ José León Rojas Chaparro (1914-1983) – wenezuelski duchowny katolicki, biskup diecezji Trujillo w latach 1961-1982. Znany z autorytarnego stylu zarządzania diecezją oraz konfliktu z ks. Juanem de Dios Andrade, którego w 1962 r. zawiesił *a divinis*. Jego decyzje wywoływały liczne kontrowersje i sprzeciw części duchowieństwa oraz wiernych.

³¹ Tamże.

³² Tamże.

³³ Tamże.

W ramach podjętych działań przeciwko ks. Juanowi de Dios, na wyraźne polecenie biskupa José Leóna Rojas Chaparro, zarządzono przeszukanie redakcji gazety „El Tiempo” oraz konfiskatę nakładu wspomnianej książki autorstwa kapłana. Niemniej jednak ta akcja okazała się spóźniona i praktycznie nieskuteczna, ponieważ w momencie interwencji rozprowadzono już ponad 5000 egzemplarzy tej publikacji.

Pomimo nałożonych sankcji i kampanii dyskredytacyjnej prowadzonej przez władze kościelne, ks. Andrade przez cały czas cieszył się silnym poparciem wspólnoty w Valerze, która nie mogła zrozumieć oficjalnych powodów, jakie biskup podał w celu uzasadnienia jego usunięcia. Ogólne poczucie wśród wiernych było takie, że doszło do oczywistej niesprawiedliwości, co tylko wzmocniło więź między kapłanem a jego parafią.

Zgodnie z wersją samego Andrade głębokie przyczyny jego usunięcia nie miały charakteru ściśle kościelnego ani dyscyplinarnego, lecz wynikały z czynników o podłożu politycznym, związanych z jego krytyczną postawą wobec panującego reżimu oraz jego zdecydowanym zaangażowaniem w obronę wartości demokratycznych.

ZAWIESZENIE DEKRETU *A DIVINIS*

Dopiero 27 czerwca 1963 r. biskup zmuszony został do zawieszenia dekretu o sankcjach nałożonych na ks. Andrade³⁴. Od tej daty kapłan został formalnie przywrócony do pełnego wykonywania swoich funkcji ministerialnych, które były zawieszone przez ponad rok. Dzięki tej decyzji mógł ponownie celebrować Eucharystię, głosić kazania, spowiadać i udzielać sakramentów zgodnie ze swoim powołaniem kapłańskim.

Według artykułu *Rehabilitado el Padre Andrade* zawartego w gazecie „El Tiempo”, kapłan odprawił swoją pierwszą mszę św. dzień po przywróceniu, co zbiegło się z uroczystością św. Piotra i Pawła³⁵. Sam Andrade ogłosił: „Informuję, że jutro, w dzień św. Piotra i Pawła, w katedrze św. Jana Chrzciciela, o godzinie 17:30 zostanie odprawiona msza święta”³⁶.

Nie ma wątpliwości, że było to powodem do świętowania w całym mieście Valera i okolicznych miejscowościach. Wierni odzyskali swojego ulubionego i szanowanego kapłana. Wiele gazet przekazało tę dobrą wiadomość, ponieważ

³⁴ *Júbilo en Valera por la Rehabilitación del Padre Juan de Dios Andrade*, „El Tiempo” 29 VI 1963.

³⁵ Tamże.

³⁶ Tamże.

wieść rozeszła się błyskawicznie. „Radość w Valerze z rehabilitacji ks. Juana de Dios Andrade. Wczorajszy nakład wyczerpany, gdzie podaliśmy ekskluzywną wiadomość”³⁷. Prezes i drugi wiceprezes Rady Miejskiej, Amado Guerrero i Felipe Tulene, wyrazili swoje stanowisko w tej sprawie: „Rodzina Valerana jest bardzo zadowolona, a dzisiejszy dzień to dzień radości dla całej wspólnoty”³⁸.

*

Postać ks. Juana de Dios Andrade stanowi dobry przykład w historii współczesnego Kościoła w Wenezueli. Jego droga kapłańska, głęboko zakorzeniona w wartościach chrześcijańskich, uczyniła go istotnym uczestnikiem pokojowego oporu przeciwko represjom politycznym i nadużyciom władzy, zarówno cywilnej, jak i kościelnej. Poprzez swoją posługę w diecezji Trujillo, a zwłaszcza podczas swojej służby w parafii pw. św. Jana Chrzciciela w Valerze, ks. Andrade wcielał w życie powołanie kapłańskie, które nie ograniczało się tylko do służby liturgicznej i pastoralnej, lecz obejmowało również aktywną obronę podstawowych praw. Konflikt z biskupem Rojas Chaparro oraz późniejsze zawieszenie *a divinis* ujawniają wewnętrzne napięcia, które mogą pojawić się u hierarchów kościelnych, gdy napotykają różne wizje roli duchowieństwa w obliczu kryzysów politycznych. Niemniej rehabilitacja ks. Andrade i reakcja publiczna, jaką wywołał wśród wiernych, odzwierciedlają głęboki związek między kapłanem a jego wspólnotą, a także moralną legitymację, którą potrafił zachować mimo prześladowań i prób dyskredytacji.

Gdy obserwujemy paralelizm między postacią polskiego kapłana Jerzego Popiełuszki a ks. Juanem de Dios Andrade, widzimy, jak doświadczenie wenezuelskiego kapłana wpisuje się w szerszy kontekst, w którym różni przedstawiciele duchowieństwa, w odmiennych kontekstach społeczno-politycznych, odważnie podejmowali obronę godności ludzkiej wobec reżimów autorytarnych. Oba przypadki potwierdzają, że nawet w obliczu instytucjonalnych i politycznych trudności Kościół może stać się przestrzenią etycznego oporu, zakorzenionego w Ewangelii oraz w solidarności z najsłabszymi.

W ten sposób życie i jego dziedzictwo nie tylko pozwalają lepiej zrozumieć rolę Kościoła katolickiego w historii Wenezueli XX wieku, ale także oświetlają współczesność, oferując dzisiejszym Wenezuelczykom przykład odwagi, odporności i aktywnej wiary w obliczu niesprawiedliwości popełnianych przez obecny reżim Nicolasa Maduro.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Papieskiego Kolegium Pío Latinoamericano w Rzymie
dokumenty osobiste ks. Juana de Dios Andrade z lat 1932-1939,
wniosek o święcenia
korespondencja z arcybiskupem Méridy
księga przyjęć studentów
zdjęcie nr 1

Archiwum Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie
zestawienia ocen i dokumenty akademickie

Archiwum rodzinne rodziny Andrade (Valera)
bulla papieska z 1953 r.
biografia rękopiśmienna z 1960 r.
zdjęcia nr 2, 3 i 4

OPRACOWANIA

ANDRADE Juan de Dios, *El templo San Juan Bautista de Valera*, Trujillo 1974.

ANDRADE Juan de Dios, *Las injusticias del Obispo José León Rojas Chaparro*, Trujillo 1962.

IZZO C., *La Iglesia venezolana y la educación en la instrucción pastoral de 1904*, w: *Memorias de las III Jornadas de Historia y Religión*, Caracas 2003.

LOMBARDI Á., *Venezuela Siglo XX*, „Revista de Artes y Humanidades UNICA” [Maracaibo] 11 (2010), nr 1, s. 223-248.

SOSA PÉREZ R., *Rastros y rostros de Aricagua*, Mérida 1963.

Júbilo en Valera por la rehabilitación del Padre Juan de Dios Andrade, „El Tiempo” 29 VI 1963.

PINO ITURRIETA E., *Venezuela Metida en Cintura*, Caracas 2005.

TARRE BRICEÑO G., *Historia de la Iglesia en Venezuela*, Caracas 1997.

„El Tiempo” 1959-1963.

[Gazeta] „Los Andes”, *La Diócesis: evangelizar y formar con valores para el Trujillo necesario*, <https://diariodelosandes.com/la-diocesis-evangelizar-y-formar-con-valores-para-el-trujillo-necesario/> [dostęp: 25.02.2025].

EL PADRE JUAN DE DIOS ANDRADE –
COMO PERSONA Y SACERDOTE (1907-1980)

Resumen. Este artículo está dedicado a la figura del Padre Juan de Dios Andrade, un sacerdote venezolano que, proveniente de un entorno muy humilde del estado Mérida, se convirtió en un referente de lucha y fe para muchos venezolanos. Se parte del contexto histórico de la Venezuela del siglo XX, y se prosigue con la biografía del Padre Andrade en la cual se presenta los momentos más importantes en el mundo terrenal, como su estancia en Roma, su ordenación sacerdotal, y su regreso a Venezuela donde desarrolló una intensa labor pastoral, especialmente en la Diócesis de Trujillo. El estudio se centra en su servicio como párroco pontificio en la iglesia San Juan Bautista de Valera (1953-1962), donde su gran compromiso lo llevó a denunciar las injusticias del régimen Pérezjimenista. Su célebre discurso “Abajo cadenas” lo convirtió en símbolo de resistencia espiritual y social. Debido a su postura crítica, fue injustamente suspendido “a divinis”, aunque posteriormente rehabilitado, manteniendo siempre el respaldo de la comunidad.

El artículo se basa en fuentes de archivo del Colegio Pío Latinoamericano y la Universidad Gregoriana de Roma, prensa regional de la época, estudios históricos sobre Venezuela y documentos de la familia Andrade.

Palabras clave: Juan de Dios Andrade, Venezuela; régimen autoritario; resistencia espiritual; dictadura de Marcos Pérez Jiménez

FATHER JUAN DE DIOS ANDRADE –
AS A INDIVIDUAL AND AS A PRIEST (1907-1980)

Abstract. This article is dedicated to the figure of Father Juan de Dios Andrade, a Venezuelan priest who, coming from a very humble background in the state of Merida, became a reference of struggle and faith for many Venezuelans. It starts with the historical context of Venezuela in the 20th century, and continues with the biography of Father Andrade in which the most important moments in the earthly world are presented, such as his stay in Rome, his priestly ordination, and his return to Venezuela where he developed an intense pastoral work, especially in the Diocese of Trujillo. The study focuses on his service as pontifical parish priest in the church of San Juan Bautista de Valera (1953-1962), where his great commitment led him to denounce the injustices of the Pérez-Jiménez regime. His famous speech “Abajo cadenas” made him a symbol of spiritual and social resistance. Due to his critical stance, he was unjustly suspended “a divinis”, although he was later rehabilitated, always maintaining the support of the community.

The article is based on archival sources from the Pio Latin American College and the Gregorian University of Rome, regional press of the time, historical studies on Venezuela and documents of the Andrade family.

Keywords: Juan de Dios Andrade, Venezuela; authoritarian regime; spiritual resistance; dictatorship of Marcos Pérez Jiménez